

Oglarstvo, možnost za vključevanje več vlog gozda v produkt razvoja

Charcoal Burning, a possibility for including several forest roles into a developmental product

Jože PRAH¹

Izveček:

Prah, J.: Oglarstvo, možnost za vključevanje več vlog gozda v produkt razvoja. Gozdarski vestnik, 70/2012, št. 4. V slovenščini z izveščkom v angleščini, cit. lit. 4. Jezikovni pregled Marjetka Šivic, prevod Breda Misja.

Razprava predstavlja kratko zgodovino oglarjenja, zdajšnje razmere in možnosti v prihodnje. Oglarstvo danes, še bolj pa v prihodnosti lahko pripomore k razvoju podeželja (oglje kot produkt, oglarstvo kot turistična znamenitost).

Ključne besede: oglarstvo, oglje, razvoj podeželja, Slovenija

Abstract:

Prah, J.: Charcoal Burning, a Possibility for Including Several Forest Roles into a Developmental Product. Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry), 70/2012, vol. 4. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 4. Proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic, translated by Breda Misja.

This article presents a short history of charcoal burning, current conditions and possibilities in the future. Charcoal burning can aid in the development of rural areas today and even more in the future (charcoal as a product, charcoal burning as a tourist attraction).

Key words: charcoal burning, charcoal, development of rural areas, Slovenia

1 VLOGE GOZDA V SLOVENIJI

Slovenija spada med najbolj gozdnate države v Evropi. Gozdovi so potencialna vegetacija na več kot 90 % površine naše dežele. Slovenija je po gozdnatosti na tretjem mestu v Evropi, za Finsko in Švedsko. Gozd obsega več kot 60 % slovenske površine, gozdni prostor pa okoli 80 %. Še leta 1875 je bila gozdnatost le 36 %. Slovenija ima 0,62 ha gozda na prebivalca. Gozd kot ekosistem je najpopolnejša življenjska skupnost; je naravna dobrina in izrazito mnogoplastna ter tako pomeni gospodarsko korist, pomembno sooblikuje okolje in ostaja enako pomembna sestavina človekovega duhovnega sveta. Človek išče koristi in gozd s svojim delovanjem, svojimi funkcijami zadovoljuje določene človekove materialne in nematerialne potrebe. Naravni ali gospodarski gozd opravlja svoje funkcije neodvisno – kot ekosistem. V njem se pogosto skriva potencial, da z njim ali določenim stanjem zadovoljuje določene potrebe. In potrebe so tiste, ki v konkretnih primerih in času priključijo v življenje določene vloge gozda.

Klasično gozdarstvo se je razvijalo in razvilo predvsem iz lesnoproizvodne vloge. Z razvojem družbe in hkratnim slabšanjem okolja se je pomno-

žilo število vlog gozda. Dandanes govorimo o treh sklopih vlog: socialnih, okoljskih in proizvodnih. Zdajšnji nabor vlog še ni popoln; porajajo se vedno nove kot odraz razvoja družbe s spremembami v okolju. Povečujejo se predvsem okoljske vloge (krajinska, gozd kot ponor ogljika ...) in socialne (premoženjska, zaposlitvena, sprostitevna, duhovna ...). Vloge so med seboj povezane, prepletene. Mnogokrat sobivanje med njimi ni enostavno, kajti nobena od vlog naj ne bi prestopila meje nosilnih zmogljivosti. Vse to nas vodi v paradigmo slovenskega gozdnega gospodarjenja, ki sloni na treh načelih: sonaravnosti, trajnosti, mnogonamenskosti. To pomeni, da gre za povezovanje vseh funkcij (vlog) gozdov in njihove rabe, upošteva območne posebnosti, gospodarske razmere in družbene potrebe ter optimalni donos materialne in nematerialne rabe gozdov, vezane na trajnost donosov vseh funkcij oz. vlog gozda z ukrepi, ki so sorodni Naravi. Človek je torej prisiljen iskati kompromis med tem, kar hoče, in tistim, kar gozd in gozdni prostor zmoreta. Gre za kompromis med javnim in zasebnim interesom ter močjo

¹ J. P., Zavod za gozdove Slovenije in Klub oglarjev Slovenije, prah.joze@volja.net, 041 657 560)

V podnožje kope oglar položi križ, ki nikoli ne zgori.

Zlaganje kope

Gozda. Skratka, gre za razumevanje naravnega razvoja gozdov in gozdnega prostora ter njegovih zakonitosti pri gospodarjenju. Vse to je temelj za ohranitev in uspešen razvoj gozdov in hkrati tudi za ohranitev človeku prijaznega bivalnega okolja. Govorimo o široki paradigmi razvoja, ki je:

- nenehno napredovanje znanosti in drugih dejavnikov, ki krepijo uspešnost gospodarstva in storitev brez škodljivih posledic v okolju, in vplivajo na izboljšanje okoljskih razmer za zdravo in človeka vredno življenje,
- uravnotežen razvoj je ekološko zmeren, ohranja obstoječe naravne vrste in njihov genetski vložek za razvoj ekosistemov ter krepi družbeno skupnost (Ferreira, 2005).

2 OGLARSTVO V SLOVENIJI

2.1 Zgodovina

Beseda oglarstvo, oglarjenje ali oglarija pomeni pridobivanje oglja v kopah. Tak način izkoriščanja lesa je znan že iz davnine. Poogljjevanje poteka pri omejenem dostopu zraka in edini glavni proizvod

je oglje. Kuhanje oglja poteka z nepopolnim zgorjevanjem lesa v jamah, kopah ali prenosnih pečeh (Ilc, 2011). Oglarjenje je bilo glavni izvor sredstev za balzamiranje trupel oseb v egipčanski kulturi (3100 do 332 pr. n. št.). Lahko rečemo, da je oglje ves čas spremljalo človeške kulture do srednjega veka, posebno v tistih krajih, kjer sta se razvijala rudarstvo in pridobivanje železa. Pri nas se je šele v dobi renesanse razmahnilo železarstvo, vendar ga ne bi bilo brez gozdov in obsežne proizvodnje oglja. Z razvojem rudarstva in prometa, predvsem železniškega, je premog začel nadomeščati oglje v metalurgiji, vendar ga ni povsem nadomestil, predvsem v fužinarstvu ne. V tistih časih gozd ni imel take vrednosti, kot jo ima dandanes. Oglje je bilo pomemben proizvod vse do devetdesetih let devetnajstega stoletja, ko so bukov les začeli uporabljati tudi v tehnične namene in je dosegal boljšo ceno kot oglje (Prah, 2002). Sevnik (Oglarstvo, 1940, Prispevek na Anketi, februar–marec 1941) poroča o pomenu oglarstva v obdobju med vojnama: *Za časa velikega gospodarskega prospeha v letih 1928/29 se je izvozilo iz naše države (Jugo-*

Janez Medved iz oglarške dežele vsako leto skuha 6 in več kop

slavija) okoli 6.700 desettonskih vagonov oglja. Dravska banovina je bila udeležena pri tem skoro s polovico. Še vedno lahko povsod v naših gozdovih najdemo ostanke kopišč.

2.2 Oglarstvo in vloge

Oglarstvo lahko ponovno zadovoljuje in aktivira več vlog gozda, predvsem pa proizvodne in socialne. Dandanes oglarjenje omogoča ohranitev identitete, to je mentalne podobe območja. Je paradigma samosvojesti skozi naravne in grajene posebnosti.

2.2.1 Oglarjenje v okolju

Oglarjenje se ponuja kot ena izmed morebitnih rešitev gospodarjenja v mlajših gozdovih, kjer je nega gozdov z redčenji najbolj potrebna. To pa je že količina, ki v dobršni meri rešuje problem redčenj v mlajših sestojih in trženje na tržišču manj kakovostnih lesnih sortimentov. Oglarstvo lahko daje gozdnemu posestniku dodatni vir dohodkov.

Drugi zelo pozitiven vidik oglarjenja je v ohranjanju kulturne krajine. Kmetijske površine se vse bolj zaraščajo. Z izrabo te lesne mase v oglje

nedvomno pripomoremo k zmanjšanju površin, ki so se zarastle.

2.2.2 Oglarstvo in oglar

Za oglarja ima pridobivanje oglja večplasten pomen, ki bi ga lahko razdelili na sociološki in denarno-pridobitveni del.

Naš oglar ni več samo tisti, ki ohranja kulturno krajino, zmanjšuje zaraščenost travniških površin in opravlja nego v mladem gozdu, temveč postaja učitelj, raziskovalec in vodnik. Lahko začuti, da zna delati nekaj posebnega in vrednega. Poleg oglja lahko prodaja še naravno in kulturno krajino, oglarško kolibo, lastne pridelke, od jabolčnika do kruha. Z druženjem dviga sam sebe in okolico.

2.2.3 Oglarstvo in turizem

Oglarjenje kot turistična zanimivost je nedvomno zgodba. Kraj je lahko prepoznaven po kopah, kar daje enkratnost v razpoznavnosti kot deželo oglarjev. In ta posebnost, drugačnost, lahko pomeni dobro vzpodbudo za vabilo obiskovalcem v ta prostor. Preživeti noč z oglarjem in prespati v

Likovna kolonija ob kopi

oglarški kolibi je nedvomno doživetje. Risanje z ogljem, ustvarjanje z ogljem lahko pritegne različne profile umetnikov, ki obogatijo duhovnost kraja. Nikakor ne smemo pozabiti na oglarške dneve, skupni pohod, ki domačine združuje v skupne akcije in skupne nastope na trgu, pod eno oglarško blagovno znamko. Oglarjenje povežemo na kovačije, kovačije na ....In tako so sklenjeni različni krogi dela in razmišljanja.

3.2 Oglarji in oglarstvo dandanes v Sloveniji

V Sloveniji vsako leto oglarji več kot petdeset oglarjev, ki na leto zložijo in skuhajo približno sto kop, kar pomeni okoli 500 ton oglja. Neformalno so povezani v Klub oglarjev Slovenije, ki so ga ustanovili leta 2009. Klub oglarjev Slovenije je prostovoljno, samostojno in nepridobitno združenje oglarjev.

Zdaj oglje uporabljamo predvsem za peko na žaru. Na Slovenskem so »živa kopišča« na več kot dvajsetih mestih. Poleg tega imamo dve tematski poti, ki sta posvečeni oglarstvu: Pot sv. Mohorja v Selški dolini in Oglarska pot v Oglarski deželi Dole pri Litiji. Oglarstvo v Dolah pri Litiji na Dolenjskem

in v Selški dolini poteka skoraj vse leto, saj se vedno najde oglar, ki pripravlja les ali ga poogluje.

3 Prihodnost oglarstva v Sloveniji

Na Slovenskem ima oglarstvo prihodnost, ki je sicer odvisna od primerne prodajne možnosti oglja, vendar je naše oglje kakovostno in tržno zanimivo. Poleg tega ima oglje visoko kurilno vrednost. S posebno blagovno znamko bi oglje lahko dobilo višjo ceno. Na tak način bi postalo še bolj tržno zanimivo blago. Na Slovenskem oglarstvo namreč že postaja tržno zanimiva dejavnost. Svojo prihodnost ima zlasti v turizmu. Prihodnost naj temelji predvsem na konceptu kakovosti. Temu pa bodo morali ponuditi doživetje podeželja (emocije tradicije in naravnih lepot), graditi na miru, čistoči, vonju podeželja in okusni, kakovostni hrani. Za ta segment je potreben osebni, intimen odnos, saj gre za posameznike ali majhne skupine.

Največji kapital projekta oglarjenja v Sloveniji lahko strnemo v točke:

- oglarška kadeča kopa kot medij za združevanje
- izjemnost prostovoljne naravnosti dela
- voden obisk spoznavanja sožitja človeka in Narave

- osebna rast
- razvoj podeželja (inovativnost)

Uspeh razvoja podeželja je, če je del zgodbe oz. razvoja širše paradigme trajnostnega razvoja (interdisciplinaren pristop, zavedanje identitete). Razmišljaj globalno, deluj lokalno. Razvoj podeželja naj dopolnjuje tradicionalen način življenja ljudi. Država pa je tista, ki mora znati obogatiti lokalno pobudo.

Ključno je delo z ljudmi in pomembno je izobraževanje podeželanov. Pomembne so različne oblike povezovanja, in sicer formalne in neformalne.

Ugotavljamo tudi, da je glavni dejavnik, da se je oglarjenje ohranilo, tradicija. In to tradicijo velja »nagraditi« s strani državnih ukrepov, tako da bo oglarjenje tudi ekonomsko zanimivo. Takrat bomo marsikje lahko nedvomno priča povečanju opravljenih negovalnih del v gozdu ter zmanjševanju zaraščanja krajine. Predvsem pa

se ljudje ne bodo fizično in duhovno odmaknili s podeželja.

4 VIRI

- Ferreira, A., 2005 Vloga gozda v trajnostno-sonaravnem razvoju Zgornje Gorenjske. Doktorska disertacija. Ljubljana, FF, Oddelek za geografijo.
- Ilc, J., 2011. Oglarjenje na kočevskem gozdnogospodarskem območju. Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire.
- Prah, J., 2002. Dole pri Litiji, kraj, kjer živi oglarstvo. Dole pri Litiji, Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Brežice in Športno društvo Dole pri Litiji, Sekcija za ohranjanje naravne in kulturne dediščine.
- Sevnik, F., 1940. Oglarstvo. Šumarski list.

Povzetki prispevkov posveta »Izkoriščanje gozdnih proizvodov v Slovenskem gospodarstvu, 16. 11. 2011«